

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, в.о. ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

УДК 338.242.2:[65.012.122:338.43]

АРІСТОГЕНЕЗ АРХІТЕКТОНІКИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ПІДСИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ В ОПЕРАТОРНО-ПРОГРЕСИВНИХ СИСТЕМАХ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ І ОБ'ЄДНАНЬ КРАЇНИ

ARISTOGENESIS OF ARCHITECTONIC FUNCTIONAL STRUCTURE OF INTEGRATED ECONOMIC SUBSYSTEM DIAGNOSTICS IN OPERATOR-PROGRESSIVE SYSTEMS OF STRATEGIC MANAGEMENT ACTIVITIES OF ENTERPRISES AND INDUSTRIAL ASSOCIATIONS

У даній науковій статті вперше викладено концепцію створення функціональної структури підсистеми інтегрованої економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та виробничих об'єднань. Доведено, викладена концепція побудови функціональної структури підсистеми інтегрованої економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і науково-виробничих об'єднань найбільш повно задовольняє вимогам функціонально-об'єктного підходу, із яких випливає, що кожна економіко-аналітична задача, із однієї сторони, повинна виступати органічною компонентою функції економічної діагностики, а з іншої – бути одночасно

складовою частиною визначеного функціонально-управлінського блоку з повним контуром системи управління: планування, облік, діагностика, регулювання. Серед перспектив розвідок актуальністю відрізняється питання щодо надання характеристики кількісного складу завдань підсистеми інтегрованої економічної діагностики за її блоками й комплексними сполученнями і ін.

В данной научной статье впервые изложена концепция создания функциональной структуры подсистемы интегрированной экономической диагностики функционально развитых систем стратегического управления деятельностью промышленных предприятий и научно-производственных объединений. Доказано, изложенная концепция построения функциональной структуры подсистемы интегрированной экономической диагностики функционально развитых систем стратегического управления деятельностью предприятий и научно-производственных объединений наиболее полно удовлетворяет требованиям функционально-объектного подхода, из которых следует, что каждая экономико-аналитическая задача, с одной стороны должна выступать органической компонентой функции экономической диагностики, а с другой – быть одновременно составной частью определенного функционально-управленческого блока с полным контуром системы управления: планирование, учёт, диагностика, регулирование. Среди перспектив исследований актуальностью отличается вопрос о предоставлении характеристики количественного состава задач подсистемы интегрированной экономической диагностики по её блокам, комплексным соединениям, др.

This scientific article is presented for the first time the concept of creating a functional structure of an integrated economic subsystem diagnostics functionally advanced systems of strategic management activities of industrial enterprises and scientific-production associations. Proved outlined the concept of building a functional structure of the subsystem integrated economic diagnostics functionally advanced systems of strategic management activities of enterprises and scientific-production associations best meets the requirements of functional-object approach, from which it follows that each economic-analytical task, on the one hand should serve organic component economic diagnostics functions, and on the other – at the same time be part of a specific functional-administrative unit with a full loop control system: planning, accounting, diagnosis, management. Among the relevance of different research perspectives of the issue of granting the characteristics of the quantitative composition of subsystems integrated economic problems on its diagnostic units and complexes.

Ключові слова: блок, діяльність, завдання, інтегрована економічна діагностика, концепція, науково-виробниче об'єднання, підсистема, побудова, показник, промислове підприємство, система стратегічного управління, функціональна структура, функціонально розвинута, ціль, чекан

Ключевые слова: блок, деятельность, задача, интегрированная экономическая диагностика, концепция, научно-производственное объединение, подсистема, показатель, построение, промышленное предприятие, система стратегического управления, формфактор, функциональная структура, функционально развитая, характер, цель, чекан

Keywords: block, the activities, a task, integrated economic diagnostics, concept, Scientific and Production Association, subsystem, indicator, the construction, an industrial enterprise, of strategic management of system, the form factor, functional structure, functional development, character, purpose, stamping

ВСТУП

Здійснення якісних взаємозв'язків процесів управління виробничо-господарською діяльністю вимагає, щоб створювані на промислових підприємствах й у науково-виробничих об'єднаннях функціонально розвинуті системи стратегічного управління діяльністю суб'єктами господарської діяльності охоплювали усі без виключення функції управління та забезпечували б повну замкненість функціонального контуру управління продуцентами промислових видів продукції. До функцій, на які повинне бути звернено особливу увагу як розробників функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств й науково-виробничих об'єднань, так і робітників промисловості, належить інтегрована економічна діагностика, яка виступає основою для прийняття управлінських рішень на усіх рівнях управління виробничо-господарською діяльністю. Практичний досвід й виконані наукові дослідження переконливо доказують, що успішне вирішення проблеми формування та впровадження такої важливої функції управління, як діагностика, можливе тільки за умовою створення й розвитку в діючих і проєктованих функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань самостійної функціональної підсистеми інтегрована економічна діагностика. Виділення економічної діагностики в самостійну підсистему функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств й науково-виробничих об'єднань продиктоване, із одного боку, самостійною роллю і значенням цієї функції в управлінні та, з іншого, - впливає із загальносистемних аспектів даної проблеми: підсистема має свої цілі й критерії якості функціонування; щільні взаємозв'язки діагностики з іншими функціями управління надають можливість розглядати її як органічну частину системи управління в цілому, тобто як підсистему більш великої системи. Проєктування в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань функціональної підсистеми інтегрованої економічної діагностики – складна й трудомістка робота, яка потребує вирішення цілого ряду питань теоретичного та практичного характеру. Зокрема, в першу чергу повинні бути обрані науково обґрунтовані проєктні рішення за загальносистемними питаннями, які стосуються функціональної структури функції управління, характеру її внутрішніх і зовнішніх зв'язків, взаємодії та взаємозалежності її функціональних і таких, що забезпечують частин та інше. Виконані теоретичні дослідження робіт таких вчених-економістів, як К.С. Авдєєва [1], А.И. Бікчантаєва [2], Ю.Ю. Галямов [3], К.А. Гулін [4], І.В. Жуковська [5], О.Г. Коряков [6], В.І. Куц [7], С.П. Кюрджієв [8], Є.А. Малишев [9], М.О. Тарасов

[10], А.В. Швецов [11] й інших, і провідний практичний досвід формування, створення функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань в ряді галузей машинобудування й суднобудування свідчить про той факт, що побудова блок-схеми функціональної структури підсистеми інтегрованої економічної діагностики повинна базуватися на апріорних знаннях і зводиться по суті до пристосування її апріорної структури до встановлених цілей. Структура підсистеми управління може бути отримана тільки на основі системного підходу до висвітлення та вивчення економіки підприємства (об'єднання) і встановлення характеру зв'язків між багаточисельними техніко-економічними показниками та критеріями оцінки економічної ефективності (якості), напрямками розвитку й факторами впливу. При цьому функціональна структура підсистеми управління повинна бути побудована шляхом диференціації елементів її найвищого рівня, які формують базову структуру, на елементи нижчого рівня. У всіх випадках топологія схеми функціональної структури підсистеми управління повинна відповідати топології побудування дерева її цілей і інше.

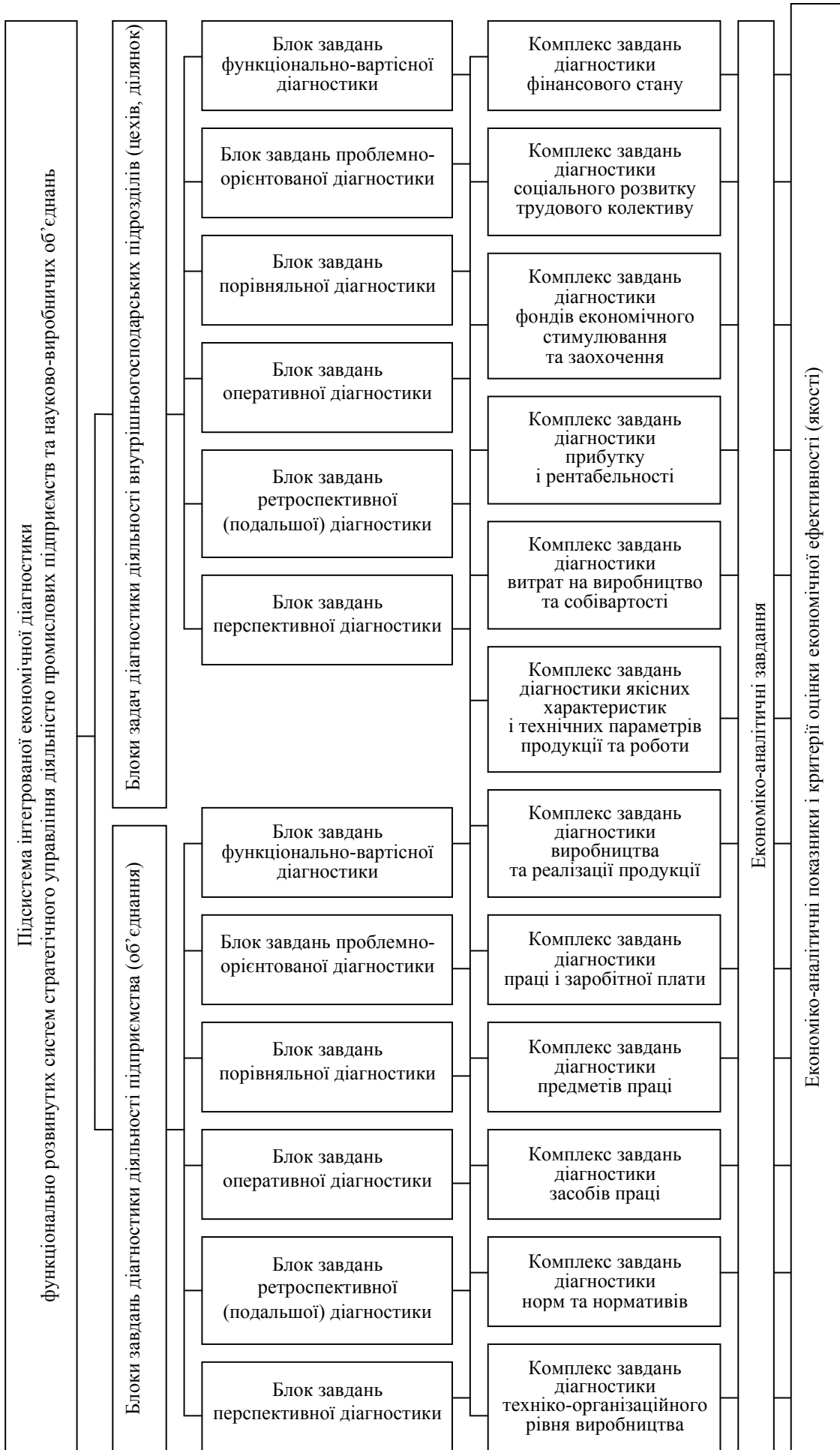
МЕТА РОБОТИ зведена до того, щоб вперше викласти концепцію проєктування і створення функціональної структури підсистеми інтегрованої (монолітної) економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств й науково-виробничих об'єднань тощо.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою статті виступає діалектичний метод та основні положення теорії діагностики, управління. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні методик діагностики, управління); *економіко-статистичний*, *розрахунково-конструктивний*, *порівняльний* (при комплексному аналізі та оцінці стану діагностики, системи управління); *групування* (з метою викладення концепції побудови функціональної структури діагностики функціонально розвинутої системи управління); *графічний* (при побудові блок-схеми функціональної структури діагностики функціонально розвинутих систем управління) й інше.

РЕЗУЛЬТАТИ

Виходячи із цих теоретико-методологічних посилок укрупнену граф-блок-схему функціональної структури підсистеми інтегрованої (планомірної) економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань можливо представити у наступному комплексному вигляді (рис.1).

Рис. 1. Граф-блок-схема функціональної структури підсистеми інтегрованої (планової) економічно ефективної (якісної) діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань

Як видно із граф-блок-схеми, підсистема інтегрованої економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань складається із двох частин – групи блоків економіко-аналітичних завдань, які забезпечують дослідження виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання в цілому, й групи блоків економіко-аналітичних завдань, які забезпечують дослідження, оцінку виробничо-господарської діяльності внутрішньогосподарських виробничих структурних відділів (цехів і ділянок).

І перша, й друга частини підсистеми управління містять по 6 (шість) економіко-аналітичних блоків: перспективної діагностики, ретроспективної діагностики, оперативної діагностики, порівняльної діагностики, проблемно-орієнтованої діагностики та функціонально-вартісної діагностики. Сучасний провідний рівень розвитку галузі інтегрованої економічної діагностики, а також передовий практичний досвід, накопичений в області формування й впровадження економіко-аналітичних розрахунків, дозволяють в кожному із вказаних вище блоків виділити ряд комплексів економіко-аналітичних задач, функціональне розв'язання яких виступає відверто спрямованим і доцільним.

На рівні управління суб'єктом у цілому склад комплексів економіко-аналітичних завдань за окремими блоками підсистеми управління наступний.

Блок *перспективної діагностики* діяльності підприємства (об'єднання) містить такі комплекси завдань: діагностики техніко-організаційного рівня, діагностики норм і нормативів, діагностики праці та заробітної плати, діагностики засобів праці, діагностики предметів праці, діагностики обсягу виробництва і реалізації готової продукції, діагностики якості, діагностики витрат на виробництво, собівартості готової продукції, діагностики прибутку та рентабельності, діагностики соціального розвитку трудового колективу, ін.

Блок *ретроспективної (подальшої) діагностики* діяльності підприємства містить такі комплекси завдань: діагностики техніко-організаційного рівня процесу виробництва, діагностики норм і нормативів, діагностики праці та заробітної плати, діагностики засобів праці, діагностики предметів праці, діагностики обсягу виробництва і реалізації готової продукції, діагностики якісних характеристик та параметрів, діагностики витрат на виробництво і собівартості готової продукції, діагностики прибутку й рентабельності (ефективності), діагностики фондів економічного стимулювання, діагностики соціального розвитку трудового колективу та діагностики фінансового стану.

Блок *оперативної діагностики* діяльності промислового підприємства і науково-виробничого об'єднання містить комплекси задач: діагностики праці та заробітної плати, діагностики використання засобів праці, діагностики використання предметів праці, діагностики обсягу виробництва й реалізації готової продукції, діагностики якісних характеристик і технічних параметрів, діагностики витрат на

виробництво та собівартості готової продукції, таке ін.

Блок *порівняльної діагностики* діяльності підприємства (об'єднання) містить наступні комплекси завдань: діагностики техніко-організаційного рівня процесу виробництва, діагностики норм і нормативів, діагностики праці та заробітної плати, діагностики засобів праці, діагностики предметів праці, діагностики обсягу процесу виробництва і реалізації готової продукції, діагностики якісних характеристик, діагностики витрат на виробництво й собівартості готової продукції, діагностики прибутку та рентабельності (ефективності), діагностики фондів економічного стимулювання, діагностики соціального розвитку трудового колективу й діагностики фінансового стану.

Блок *проблемно-орієнтованої діагностики* діяльності підприємства містить такі комплекси завдань: діагностики техніко-організаційного рівня виробництва, діагностики норм і нормативів, діагностики праці та заробітної плати, діагностики засобів праці, діагностики предметів праці, діагностики обсягу виробництва й реалізації готової продукції, діагностики якісних характеристик і параметрів, діагностики витрат на виробництво і собівартості готової продукції, діагностики чистого прибутку й рентабельності (ефективності), діагностики фондів економічного стимулювання, діагностики соціального розвитку трудового колективу та діагностики фінансового стану.

Блок *функціонально-вартісної діагностики* діяльності підприємства містить комплекси завдань: діагностики залежності процесу виробництва окремих виробів від стану техніко-організаційного рівня виробництва, діагностики залежності процесу виробництва окремих виробів від стану норм і нормативів, діагностики залежності процесу виробництва окремих виробів від використання засобів праці, діагностики залежності процесу виробництва окремих виробів від використання предметів праці, діагностики залежності процесу виробництва окремих виробів від використання робочої сили й інше.

На внутрішньогосподарському рівні системи управління підсистема інтегрованої економічної діагностики включає меншу кількість комплексів економіко-аналітичних задач, аніж на рівні системи стратегічного управління діяльністю промисловим підприємством і науково-виробничим об'єднанням.

Блок *перспективної інтегрованої економічної діагностики* діяльності внутрішньогосподарських підрозділів містить комплекси задач: діагностики техніко-організаційного рівня виробництва, діагностики норм і нормативів, діагностики праці та заробітної плати, діагностики засобів праці, діагностики предметів праці, діагностики обсягу виробництва і реалізації продукції, діагностики якісних характеристик й технічних параметрів, діагностики витрат на виробництво, собівартості готової продукції, діагностики прибутку та рентабельності, діагностики соціального розвитку

трудового колективу, ін.

Блок *ретроспективної (подальшої) економічної діагностики* діяльності внутрішньогосподарських підрозділів містить комплекс завдань: діагностики техніко-організаційного рівня виробництва, діагностики норм і нормативів, діагностики праці та заробітної плати, діагностики засобів праці, діагностики предметів праці, діагностики обсягу виробництва і реалізації продукції, діагностики якості, діагностики витрат на виробництво й собівартості продукції, діагностики прибутку та рентабельності, діагностики фондів економічного стимулювання й діагностики соціального розвитку колективу.

Блок *оперативної діагностики* діяльності внутрішньогосподарських структурних підрозділів містить такі комплекси завдань: діагностики праці і заробітної плати, діагностики засобів праці, діагностики предметів праці, діагностики обсягу виробництва й реалізації готової продукції, діагностики якості, діагностики витрат на виробництво, собівартості готової продукції, ін.

Блок *порівняльної інтегрованої економічної діагностики* діяльності внутрішньогосподарських структурних підрозділів містить комплекси задач: діагностики техніко-організаційного рівня виробництва, діагностики норм та нормативів, діагностики праці й заробітної плати, діагностики засобів праці, діагностики обсягу виробництва і реалізації готової продукції, діагностики якості, діагностики витрат на виробництво й собівартості готової продукції, діагностики прибутку та рентабельності, діагностики розвитку колективу і ін.

Блок *проблемно-орієнтованої економічної діагностики* діяльності внутрішньогосподарських підрозділів містить комплекси завдань: діагностики техніко-організаційного рівня виробництва, діагностики норм й нормативів, діагностики праці та заробітної плати, діагностики засобів праці, діагностики предметів праці, діагностики обсягу виробництва і реалізації продукції, діагностики якості, діагностики витрат на виробництво та собівартості готової продукції, діагностики прибутку і рентабельності, діагностики фондів економічного стимулювання та діагностики соціального розвитку колективу.

Блок *функціонально-вартісної інтегрованої економічної діагностики* діяльності внутрішньогосподарських структурних підрозділів містить наступні комплекси завдань: економічної діагностики залежності процесу виробництва окремих виробів від стану техніко-організаційного рівня виробництва, діагностики залежності процесу виробництва окремих виробів від стану норм і нормативів, діагностики залежності процесу виробництва окремих виробів від використання засобів праці, діагностики залежності виробництва окремих виробів від використання предметів праці, діагностики залежності виробництва окремих виробів від використання робочої сили й ін.

В суднобудівній галузі промисловості внутрішньогосподарськими структурними підрозділами, які включені у сферу функціонування

підсистеми інтегрованої економічної діагностики, виступають основні цехи верфі, добудовчі верфі, цехи машинобудівної частини, цехи допоміжного виробництва та інші виробничі цехи (ливарні, гальванічні і інші). При цьому формування та впровадження діагностики здійснюється як в розрізі окремих цехів, так і в розрізі груп технологічно пов'язаних цехів. Наприклад, в цехах верфі утворюється дві групи: цехів збірково-зварювального виробництва та цехів корпусно-будівельного виробництва. Але незалежно від ступеня агрегування, сучасна ефективна діагностика на внутрішньогосподарському рівні базується на реалізації принципу комплексності економіко-аналітичних розрахунків, тобто дослідження діяльності виходячи із цілей усіх видів інтегрованої економічної діагностики (перспективної, ретроспективної (подальшої), оперативної, порівняльної, проблемно-орієнтованої й функціонально-вартісної) і повного охоплення усіх її об'єктів діагностики, ін.

Наявність в підсистемі інтегрованої економічної діагностики блоків економіко-аналітичних завдань, орієнтованих, по-перше, на дослідження діяльності промислових підприємств й виробничих об'єднань в цілому, та, по-друге, на дослідження діяльності їх внутрішніх виробничих підрозділів, цілком повністю відповідає принципам ринково-орієнтованого управління промисловим виробництвом, сприяє їх найбільш ефективній реалізації і інше.

Завдання та окремі економіко-аналітичні показники оцінки ефективності виступають елементами методу нижчого рівня функціональної структури підсистеми інтегрованої економічної діагностики у складі відповідних блоків і комплексів завдань. Економіко-аналітичне завдання в загальному вигляді – це сукупність обчислювальних й логічних операцій обробки інформаційних даних, які забезпечують можливість її використання для об'єктивного дослідження та оцінки результатів виробничо-господарської діяльності, виявлення резервів підвищення економічної ефективності виробництва, прогнозу на перспективу і інше з метою вироблення та прийняття ефективних управлінських рішень. Економіко-аналітичний показник являє собою мінімальний обсяг результатної інформації, яка отримується в межах однієї із задач підсистеми управління, за допомогою якої забезпечується хоча б часткова реалізація цілі функції діагностики тощо. Структура підсистеми інтегрованої економічної діагностики визначається взаємозв'язком задач і показників ефективності, які утворюють її на всіх рівнях ієрархії діагностики.

Склад завдань підсистеми управління формується з позицій реалізації її генеральної цілі. При цьому диференціація завдань за окремими економіко-аналітичними блоками та комплексами здійснюється виходячи із принципу їх відповідності цілі цього блоку або комплексу. Кожна задача розглядається як окремий контур економічної діагностики, тільки синтез яких утворює комплекси, блоки і підсистему управління в цілому. До того ж, до задач, які включаються в підсистему інтегрованої економічної

діагностики, висувається ще ряд вимог: вирішення завдань діагностики повинне бути спрямоване на підвищення ефективності управління й виробництва на підприємствах та в об'єднаннях; модель вирішення економіко-аналітичних завдань повинна будуватися на самперед виходячи із їх взаємозв'язку із задачами планування й обліку; повинна бути забезпечена безперервність економічної діагностики шляхом взаємозв'язку задач різних блоків (перспективної, ретроспективної, оперативної діагностики тощо); ті, що застосовуються для вирішення економіко-аналітичних завдань економіметричний апарат і машини електронні цифрові повинні відповідати економіко-організаційній сутності завдань та ін.

ВИСНОВКИ

Викладена вище концепція побудови функціональної структури підсистеми інтегрованої економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань, як показує практика, найбільш повно задовольняє вимогам функціонально-об'єктного підходу, із яких випливає, що кожна економіко-аналітична задача, з однієї сторони, повинна виступати органічною компонентою функції економічної діагностики, а з іншої – бути одночасно складовою частиною визначеного функціонально-управлінського блоку з повним контуром системи управління: планування, облік, економічна діагностика та регулювання. Серед перспектив подальших розвідок у даному напрямку особливою актуальністю, на наш погляд, відрізняється питання пов'язане із наданням всебічної характеристики кількісного складу завдань інтегрованої економічної діагностики за основними її блоками, комплексами.

Список використаних джерел

1. Авдеева, Е.С. Развитие стратегической культуры в системе инструментов стратегического управления промышленным предприятием: диссертация ... д. э.н.: 08.00.05 / Екатерина Сергеевна Авдеева; [Место защиты: Саратовский гос. социально-экономический ун-т]. - Саратов, 2012. - 445с.:ил.
2. Бикчантаева, А.И. Трансформация рынка труда в условиях модернизации структуры общественного производства: теоретико-методологический аспект: диссертация ... д.э.н.: 08.00.01 / Алсу Ильдаровна Бикчантаева; [Место защиты: Казанский гос. ун-т]. - Казань, 2012. - 435с.: ил.
3. Галямов, Ю.Ю. Методология управления экономическим развитием регионального промышленного комплекса: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Юсуп Юнусович Галямов; [Место защиты: Московский государственный областной университет]. - Томск, 2012. - 270с.: ил.
4. Гулин, К.А. Теория и методология управления процессом социально-экономической модернизации регионов: диссер. ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Константин Анатольевич Гулин; [Место защиты: Ин-т проблем региональной экономики РАН]. - Санкт-Петербург, 2012. - 403с.: ил.
5. Жуковская, И.В. Формирование эффективной многоуровневой кооперации машиностроительного комплекса: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Ирина Викторовна Жуковская; [Место защиты: Удмуртский государственный университет].-Ижевск, 2012.-310с.:ил.
6. Коряков, А.Г. Управление устойчивым развитием промышленного предприятия: теория, методология, практика: диссертация ... д.э.н.: 08.00.05 / Алексей Георгиевич Коряков; [Место защиты: ГОУВПО «Московская госулар. академия тонкой химической технологии»].- Москва, 2012.-368с.:ил.
7. Куц, В. И. Модернизация промышленности как основа повышения конкурентоспособности национальной экономики: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Василий Иванович Куц; [Место защиты: Российский государственный гуманитарный ун-т].- Москва, 2012.- 415с.: ил.
8. Кюрджиев, С.П. Модернизация межбюджетных отношений в системе обеспечения устойчивого развития экономики региона: концепция, модель, механизм: диссер. ... д.э.н.: 08.00.10 / Сергей Пантелеевич Кюрджиев; [Место защиты: Северо-осетинский гос. университет].- Ростов-на-Дону, 2012. - 384с.:ил.
9. Мальшев, Е. А. Теория и методология выбора приоритетов инновационного развития приграничной территории: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Евгений Анатольевич Мальшев; [Место защиты: Институт экономики УрО РАН]. – Екатеринбург, 2012. – 366 с.: илл.
10. Тарасов, Н.А. Стратегические приоритеты воспроизводственной кластеризации регионального экономического пространства: диссер. ... д.э.н.: 08.00.05 / Николай Алексеевич Тарасов; [Место защиты: Южно-Российский гос. университет экономики и сервиса]. – Санкт-Петербург, 2012. – 354 с.: ил.
11. Швецов, А. В. Методология формирования устойчивой бюджетно-налоговой политики на основе анализа цикличности развития регионов: диссер. ... д.э.н.: 08.00.10 / Андрей Владимирович Швецов; [Место защиты: Марийский государ. технический университет].-Йошкар-Ола, 2012.- 413с.:ил.